

De grootste winst bij bewonersparticipatie is te halen door bewoners écht centraal te stellen. Dat is de belangrijkste conclusie uit de eindevaluatie van 'Bewoners & Invloed', een driejarig experimentenprogramma van de SEV en de Woonbond. Eind juni werd het programma afgesloten.

Stel bewoners écht centraal

Doel van het experimentenprogramma was om vernieuwing van bewonersparticipatie te stimuleren. Voor de Woonbond is deze doelstelling in het kader van 'toekomstbestendige huurdersorganisaties' van groot belang. Door de vergrijzing wordt de hamvraag steeds vaker hoe huurdersorganisaties nieuwe vrijwilligers (van divers pluimage) kunnen aantrekken om in de toekomst het huurderswerk voort te zetten. De Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV) legt vernieuwing van bewonersparticipatie uit aan de hand van 'vijf v's': verjongen, verkleuren, verbreden (niet alleen de middenklasse), verdiepen (niet alleen meepraten over de bloembakken, maar ook over het beleid van woningcorporatie of gemeente) en verlichten (het mag allemaal wel wat leuker en plezieriger).

Drie deelprogramma's

De experimenten die werden uitgevoerd in samenwerking met woningcorporaties en huurdersorganisaties waren erop gericht zowel in het meedenken (medezeggenschap) als het meedoen van bewoners vernieuwing te stimuleren. Het programma werd onderverdeeld in experimenten op het gebied van: het verbinden van formele en informele vormen van participatie (het verbinden van meedenken en meedoen); invloed van huurders in gemengde complexen; en *community websites* en digitale vormen van participatie.

In het experimentenprogramma werd bovenal duidelijk dat er nog veel meer energie 'uit bewoners gehaald' kan worden. Dat wil zeggen dat er nog veel kansen liggen in het bereiken en activeren van maatschappelijk initiatief. Die conclusie kwam ook al uit een aantal andere recente rapporten, waaronder *Burgerkracht* (2011) van de Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) en *Vertrouwen in burgers* (2012) van de Weten-

schappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). Ook het ministerie van Binnenlandse Zaken gelooft in 'burgerkracht' getuige zijn ondersteuning van het experiment met BewonersBedrijven van het Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA). Na de zomer gaan tien tot vijftien bewonersbedrijven – ook wel wijkondernemen genoemd – in verschillende gemeenten met een startkapitaal voor hun wijk aan de slag. Zij zullen naar het Britse model van de *community trusts* ondernemen opzetten die als doel hebben de buurt economisch, fysiek en sociaal te ontwikkelen. Professionals van gemeente, corporaties en maatschappelijk werk bepalen dan niet langer wat er in de wijk gebeurt, maar gaan in opdracht van de bewonersbedrijven werken.

Doe het zelf

'Het "doe het zelf" denken wordt dominant', constateert Radboud Engbersen van de SEV. Daarmee doelt hij op de trend dat er zowel onder professionals als bewoners steeds meer interesse komt voor zelfredzaamheid, zelfbeheer, zelfzorg, zelfbouw en zelforganisatie. 'Het heeft te maken met de discussie rond de verzorgingsstaat.' In de pre-verzorgingsstaat voelden burgers een plicht om voor zichzelf en voor elkaar te zorgen en was er sprake van concrete solidariteit onder burgers. Ze stonden elkaar vrijwillig bij. In de verzorgingsstaat is de zorgplicht bij de overheid komen te liggen. Solidariteit is abstract geworden en zorg wordt geleverd door professionals. 'Je ziet concrete solidariteit tussen burgers weer terugkomen in de samenleving van nu', zegt Engbersen. 'We zijn in principe zoekende naar een synthese van de pre-verzorgingsstaat en de verzorgingsstaat. Maar de vraag is, hoeveel mag er op het bordje van burgers komen te liggen?'

Bewonersparticipatie bestond lange tijd alleen uit meepraten via bewonerscommissies. Overheden en corporaties verwachten nu meer. Burgers moeten echt gaan meedoen en veel burgers willen dat ook. Maar nu overal wordt bezuinigd ontstaat het gevaar dat burgers worden ingezet om dingen te doen waarvan gemeenten of corporaties vinden dat ze moeten gebeuren. Met andere woorden: dat maatschappelijke problemen bij bewoners 'over de schutting' worden gegooid. Hoogleraar Actief Burgerschap van de Universiteit van Amsterdam Evelien Tonkens denkt overigens dat 'burgers daar

Professionals moeten zich realiseren dat burgers al doende leren. Je kunt dus steeds meer aan hen overlaten.

niet in trappen'. Zij ontwikkelde een 'recept' om bewonersparticipatie te laten slagen: Combineer het meepraten van vroeger met het meedoen van nu. Als burgers meedoen zien ze wat er nodig is en zo komen ze op goede ideeën. Bij het meepraten en meedoen van burgers, hoort het luisteren door professionals. Het is niet stimulerend om te horen dat iets al lang bedacht is, en niet werkt. Professionals moeten zich realiseren dat burgers al doende leren. Je kunt dus steeds meer aan hen overlaten. Tonkens' recept was inspiratie voor het experimentenprogramma.

Een 'plant- en klusdag' in De kleine wereld, een buurt in Amsterdam-Noord. Het was het startschot van een experiment om medebeheer van de openbare ruimte (de binnentuinen) door bewoners vorm te geven. Deelnemende partijen: SEV, De Key, Stadsdeel Noord, Gemeente Amsterdam, Natuur en Milieu Educatie, VSB fonds en bewoners.
Foto: Hanneke Schreuders

Conclusies experimenten

Bewoners & Invloed werd geëvalueerd door onderzoeksbureau Inicio. Wat betreft huurdersinvloed in gemengde complexen blijkt belangrijk te zijn dat huurders en eigenaar-bewoners zoveel mogelijk gelijke toegang hebben tot informatie en besluitvormingsprocessen over hun complex. Andere beheermodellen zijn nodig en soms is het wenselijk dat juridische kaders worden aangepast. Duidelijk werd ook dat 'gemengde participatie' niet vanzelf leidt tot een oplossing voor slecht beheer van het complex. Een succesfactor voor gemengde participatie is een goed functionerende bewonerscommissie. Woningcorporatie Nijestee in Groningen gaf huurders zelfs volledig stemrecht in de Vereniging van Eigenaren (vve's). Nijestee is zo tevreden over de resultaten dat de corporatie dit model nu in al hun gemengde complexen gaat doorvoeren. Wat betreft de derde lijn in het experimentenprogramma (community websites) werd vooral duidelijk dat er veel kansen liggen voor online participatie. Wel belangrijk is een specifiek doel en doelgroep voor ogen te houden, want elk doel vraagt om een andere aanpak en strategie. Gebruik je facebook, een buurtblog of ga je alleen twitteren? Duidelijk werd ook dat het opbouwen en in stand houden van een online community en online participatie veel meer tijd en inspanning kosten dan gedacht en een goede begeleiding en strategie noodzakelijk is.

Met het verbinden van formele en informele participatie wordt gestreefd naar het combineren van het werk van huurdersorganisa-

ties en -bewonersorganisaties met nieuwe participatievormen, zoals digitale klankbordgroepen, tijdelijke rondetafelgesprekken, ontwerp-mee-sessies, leuke dingen doen voor de buurt met jongeren en moeders, niet-structurele bijeenkomsten waar zoveel mogelijk andere bewoners participeren dan de gepensioneerde, witte en meestal mannelijke vrijwilligers, de 'oude garde' van traditionele huurders- en bewonersorganisaties. Een van de conclusies is dat er kansen liggen voor het verbinden van die formele en informele vormen van participatie. Formele huurdersorganisaties zorgen voor continuïteit en betrokkenheid, terwijl informele participatie juist kennis en korte projecten oplevert, die andere groepen bewoners bereikt. Een tweede conclusie is dat het veel tijd kost als corporaties en huurdersorganisaties samen optrekken in het vernieuwen van participatie (*co-making*), maar dat dat meer dan de moeite waard is. 'Co-making is nu juist een proces waar je geen *efficiency targets* op los kunt laten en de tijd voor moet nemen', zegt Jikke Vergragt, beleidsadviseur bij Woonstad Rotterdam, een van de deelnemende woningcorporaties.

Overlegwet

Een opvallende conclusie is dat door sommige experimentpartners de Overlegwet als een obstakel voor vernieuwing van bewonersparticipatie werd gevoeld. De Overlegwet zou te veel een participatiemodel opleggen, namelijk het 'vertegenwoordigende model' en daarmee de traditionele huurdersorganisaties te veel in het zadel houden. Die huurdersorganisaties zijn doorgaans

niet meer 'representatief' voor de gemiddelde bevolking van steden waar veel jongeren en allochtonen wonen. De Overlegwet zou nieuwe vormen van participatie in de weg staan. In de discussie hierover tijdens de slotbijeenkomst van het experimentenprogramma wees Woonbonddirecteur Ronald Paping erop dat er een verschil is tussen handelen naar de geest van de wet en naar de letter van de wet. Hij vindt dat ook de Overlegwet wat dat betreft voldoende ruimte laat voor experiment. 'Juist uitbreiding van de Overlegwet, zoals het instemmingsrecht voor huurders, zou participatie stimuleren', zegt Paping. 'Extra rechten voor huurders maken het overigens ook extra belangrijk dat huurdersorganisaties representatief zijn en goed communiceren met hun achterban. Natuurlijk is wederzijds vertrouwen tussen een corporatie en bewoners van groot belang, maar het is niet voldoende. Uiteindelijk is er altijd sprake van grote machtsverschillen tussen woningcorporaties en bewoners. De Overlegwet dient hierin als achtervang voor huurders.'

Bij Woonstad hebben bewoners en de corporatie samen een nieuwe aanpak ontwikkeld waarbij ze de geest van de Overlegwet in een eigentijdse vorm hebben proberen te vatten. 'Het doel van de Overlegwet staat voor ons niet ter discussie', zegt Vergragt. 'Wij denken alleen dat de Overlegwet teveel de vorm voorschrijft en daarmee de bewonersparticipatie en dus de invloed van bewoners niet echt een dienst bewijst. Het zou veel beter zijn als er kwaliteitseisen zouden komen voor proces en uitkomst. Dus bijvoorbeeld: wie betrek je en waarover gaat het? Dan bereik je het doel van de wet namelijk dat zoveel mogelijk bewoners invloed hebben zodat de dienstverlening verbetert en er goed beleid en plannen worden gemaakt voor steden, buurten en mensen.'

Agnes Verweij